

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MAGMA

Sayı: 18 • Kasım 2016

Baykus

— DOĞANIN GÖZÜYLE: TARİH —

Dosya

Lozan Antlaşması Barış Zaferidir

Türkiye, Lozan'da barış masasına oturduğunda 11 yıl süren korkunç savaşlardan henüz çıkmıştı. Ülke son dört yılını işgal altında geçirmiş, en genç ve yetenekli kuşaklarını savaşlara kurban vermiş, bastan sona yıkıma uğramıştı. Türkiye bağımsızlığını önce savaş meydanında kazanmış, Lozan'da imzalanan antlaşma ile bağımsız, özgür ve eşit bir devlet olarak çağdaş devletler ailesine katıldı.

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

•
 Lemman Gölü kıyısındaki Lozan,
 İsviçre'nin Vaud Kantonu'nun
 başkenti ve Fransa ile İsviçre'nin
 kültürel merkezlerinden biri.
 Göle hüküm tepelerinde yükselen
 katedraller, sarıların, yeşil yamaçlara
 serpiştirilmiş evleriyle bir müze şehri
 andırır. Lozan, özellikle 20. yüzyılda
 ulusların uyumsuzluklarını çözüme
 kavuşturduğu, barış antlaşmalarına
 imza atıldığı bir diplomatik arenası.

Barış Zaferdir

Lozan Antlaşması

Fırtınalı oturumların,
 sert tartışmaların,
 ince alayların, zekice
 esprilerin sahnesiydi
 Lozan. Türkiye'nin özgür
 geleceğinin belirlendiği,
 kaderinin çizildiği yer...
 Diplomatik nezakete ve
 dostluk gösterilerine,
 savaş tehditlerinin eşlik
 ettiği, sonunda kılıçların
 kınına sokulduğu kent...
 Buralarda asırlık hesaplar
 görüldü ve asırlık bir barış
 inşa edildi. Türkiye'nin
 İkinci Adam'ı burada
 doğdu. Bir devir kapanıp
 yeni bir devir açıldı.
 Zaferler ve hezimetlerle
 dolu korkunç savaşlardan
 sonra yeni bir devlet
 büyük fedakârlıklarla
 elde ettiği "istiklalini" tüm
 dünyaya kabul ettirdi.
 Türkiye adına İsmet
 Paşa'nın imzaladığı Lozan
 Barış Antlaşması,
 1. Dünya Savaşı'ndan
 sonra hükümünü sürdüren
 tek antlaşma oldu.

HAYATI CEPHEDEEN cepheye koşmakla geçmişti. "Sivil hayat ve diplomasinin me-rasimli hayatı hak-kında hiçbir fikri, hiçbir tecrübesi" yoktu. Lozan'ı avarđındakı durumunu "çizmeyi ayağımdan çıkarıp ilk defasivil iskarpin giyiyorum" sözle-riyle ifade etmişti. Ama muharebe meydanından henüz çıkıp gelmiş biri olarak, bulunduğu ortamın yeni bir muharebe meydanı olduğunu çabuk kavramış ve tek bildiği şeyi, muharebe usullerini uygulamaya daha Lozan'a gelmeden karar vermişti.

İstanbul'dan hareket eden Şark Ekspresi'nin tam doksan dört yıl önce, 11 Kasım 1922 günü yolcularını indirdiği gardayım. Çevreye bakıyorum; İsmet Paşa'nın "iskarpinleriyle" ayak bastığı gar herhalde bugünkü kadar hareketli değildi. Kentin yamaçları yayılmış mahallelerini Uşı (Ouchy) Limanı'na bağla-yan metroda hemen garınaltından geçiyor. Leman Gölü'ne hâkim yeşil yamaçlar aserpiştirilmişseverdi, gör-kemli katedralleri, şatoları, mimari yarışmaya çıkmış gibi kendini ser-gileyen binaları ve sanatçı ellerin düzenlediği bahçe ve parklarıyla gerçek bir "bahçeşehir" in, Mustafa Kemal'in "asırıkhesaplar görüldü" dediği Lozan'ın kapısı işte bu gar.

İsmet Paşa ve ekibi gara geldi-ğinde güvenlik gerekçesiyle kimse içeri alınmamıştı. Karşılayıcılar arasında Fransa konsolosu, Lozan belediye başkanı ve polis müdürüyle Türk konsolosu vardı. İsviçre'de yaşayan Türk ve Mısırlı öğrenciler-den oluşan küçük bir grupsa istas-yonđışında heyecan ve sevinç içinde bekleyiyordu. Gazetecilerin en çok merak ettiği kişi İsmet Paşa'ydı. Çaprazlama fişeklikleri, tüfekleriyle Küçük Asya dağlarından henüz inmiş bir savaşığı görmeyi umuyor-lardı. Oysa trenden varışları silindiri şapkası, davranışları, ko-

ABD KONGRE KÜTÜPHANESİ ARŞİVİ

nuşma tarzıyla seçkin bir diplomat inmişti. Kuşuklu gözlerle çevresini süzen bu "Türk generali" ilk bakışta onlar için hayal kırıklıydı. Gaze-telerine geçecekleri haberler için kafalarında oluşturdıkları "Dođulu savaşığı" imajına hiçmi hiç uymayan bir portreyle karşılaşmışlardı.

İsmet Paşa ve ekibi, garayakın bir otele, Lozan Palas Oteli'ne yerleşti. Otel kentin tarihi merkezindeydi ve Lozan'ın en güzel otellerinden biriy-di. Halen de öyledir. Çiçekli balkon-ları bir yandan Alpleri, bir yandan da Leman Gölü'nü seyreder. Hemen yanındaki uçurum, kenti ikiye ayırır. Bu uçurumun İsmet Paşa ile il-gili bir hikâyesi vardır. Kendi ağzından dinleyelim: "Ne kadar bezmiştım bazen. Lozan'daki son krizi hatırla-rım. İmza edeceğiz. Fakat cevap ala-rız. Bir cevap vermişlerdi. Bir arabüyük salondayız. Terasaşılan

büyükbürcamlı kapıvar. Terasınaltı uçurum. Ben kapınınarkasına geçi-yor terasa yürüyorum. Arkadaşlar birdentelaş ediyorlar..." Paşaoanda nasıl bir sıkıntı içindeyse arkadaş-ların intihar edeceğini düşünüyör.

Türk heyeti bu otelde aylarca kaldı. Uzun, zor, sert müzakerele-re burada hazırlandı. İsmet Paşa, ilk basın toplantısını daha Lozan'a adım attığı saatlerde işte burada yapmıştı. Gazetecilere karşı karşı-ya kaldığı sürprizi anlatmıştı; "ça-ğırıldılar geldik fakatmeydandayok-lar" demişti. Barış görüşmelerine başlamak üzere Türk heyetinin davet eden Müttefik devletler, konferansı bir hafta ertelemişti. Paşa konuş-masını bitirdiğinde, yabancı gaze-tecilerden biri İstanbul hükümeti-ni kastederek "Babiâli konferansa kısıvave kesindi: "Babiâliyoktu!"

Oysa daha yirmi gün kadar önce, 22 Ekim 1922 günü, müttefikler hem Ankara hem de Babıâli'yi Lozan'a davet etmişti. Barış görüşmelerine Babıâli'yi de katarak, silah zoruyla ya da anlaşmalarla elde ettikleri çıkarlarını korumak istiyorlardı. Mustafa Kemal'in cevabı çok sertti; 2 Kasım'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde saltanat kaldırılmıştı. İsmet Paşa Lozan'a henüz varmışken, 17 Kasım'da Padişah Vahideddin, "İngiltere'nin himayesine sığınarak" bir İngiliz harp gemisiyle İstanbul'dan ayrıldı. Padişah olmadığına göre İstanbul hükümeti de yoktu. O ana dek isteklerini dayatmaya alışkın Müttefikler şaşkın ve kararsızdı. Türkiye'nin "Lozan Konferansı'nda tek heyet tarafından temsil edilmesini memnunlukla" karşılayacaklarını bildirmek zorunda kaldılar.

Fransız ve İngiliz heyetleri, 19 Kasım'da Lozan'a geldi. Fransız delegelerin bir kısmı, İsmet Paşa'nın da kaldığı Lozan Palas'ıyerleşti. İngiliz heyetiyle Leman Gölü kıyısındaki Beau Rivage Otel'i tercih etti. Beau Rivage, aynı zamanda Lozan müzakerelerinin bir kısmına da ev sahipliği yaptı. Bugün otelin girişinde, görüşmelerin burada yapıldığını hatırlatan bir plaket bulunuyor.

Lozan'da Türkiye'yi temsil eden heyet topluluğunda. Heyette Büyük Millet Meclisi'ninyetki verdiği üç delege vardı: Heyet Başkanı İsmet Paşa (ortada) ile Rıza Nur (önsırasoldan üçüncü) ve Hasan Saka. Diğerleri uz manlar, danışmanlar ve kâtiplerden oluşuyordu (soldaüstte).

Lozan barış görüşmelerinde Britanya'yı Lord Curzon (sağda üstte, bastonlu); Yunanistan'ı başbakan Venizelos (en sağda üstte), Fransa'yı dışişleri bakanı Poincare (sağda), İtalya'yı diktatör Mussolini temsil etti (en sağda). Konferansa Müttefiklerin yanında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı ve Japonya temsilcileri katıldı. Sovyetler Birliği, Romanya ve Bulgaristan ise Boğazlar ile ilgili konular çerçevesinde değil, barış ise gözlemci olarak bulundu.

Bugün Kent Meclisi, üniversite kütüphanesi ve müzesini barındıran Rumine Sarayı, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalandığı yerd. Bu antlaşmayla Türkiye, on bir yıl süren savaşların ardından bugüne dek bozulmayan bir barış sürecine girdi (üstte).

Leman Gölü kıyısındaki Uşi Şatosu, 13. yüzyıla kayıtlı bir bina. İsviçre hükümeti Lozan görüşmeleri için burayı tahsis etti.

Komisyonlar, üç katlı kırk odalı bu şatoda çalıştı; müzakereler şatonun salonunda gerçekleşti (altta solda).

Lozan'ın en güzel otellerinden Lozan Palace, İsmet Paşa ve Türk heyetini ağırladı. İsmet Paşa, konferansa burada hazırlandı; diğer devlet temsilcileriyle ve gazetecilerle görüşmelerini burada gerçekleştirdi (altta sağda).

ABD KONGRE KÜTÜPHANESİ ARŞİVİ

İlk Karşılaşma

Lozan Konferansı için kente gelen delegelerin ilk karşılaşma yeriye Mont Benon Gazinosu'ydü. Lozan'ın en güzel binalarından biriydi ve konferansın 20 Kasım 1922'deki açılış töreni için gelin gibi süslenmişti. Konferansa İngiltere, Fransa, İtalya, Yunanistan, Sırp-Hırvat-Sloven Kralığı ve Japonya temsilcileri katılıyordu. Sovyetler Birliği, Romanya ve Bulgaristan ise Boğazlarla ilgili konular çerçevesinde yer alıyordu. ABD ise gözlemci olarak bulunacaktı.

Mont Benon'a uzanan yollar kordonlarla kesilmiş, çevreye toplanan halkın meraklı bakışları altında delegeler, danışmanlar, katipler, gazeteciler ve davetliler salona alınmıştı. Salona en son ülkelerin başdelegeleri girdi. Yunan Başbakanı Venizelos, İtalya diktatörü Mussolini, Japon diplomat Hayaşi, Bulgaristan diktatörü Stambuliski'nin ardından İngilizlerin ikinci en büyüğü Fransa'nın

dışişleri Bakanı Poincare. Sonra da elinde bastonuyla Lord Curzon göründü. Azametli Lord, "ufak tefek" bir adamın koluna girmişti. O kişi İsmet Paşa idi. Bu iki adamın salona birlikte girişi yadırganmamalıydı; müzakerelerin gerçek tarafları bu ikisi ve temsil ettikleri devletlerdi ne de olsa.

Açılış İsviçre Konfederasyonu Başkanı Robert Haab yaptı. Ardından kürsüye Lord Curzon çıktı, kısa bir temenni nutku çekti. Tören böylece bitecekti. Fakat İsmet Paşa söz istedi; kendisi taraftı ve karşı taraf yani Lord Curzon konuştuğuna göre kendisinin de söz hakkı olduğunu

düşünüyordu. İşte İsmet Paşa'nın ilk kuralı; bir barış müzakeresi yapılıyorsa taraflar arasındaki eşitlik asla ihlal edilmemesi gereken ilkeydi. Amerikalı gözlemci o dakikayı şöyle anlatıyor: "İsmet Paşa yerinden kalktı, tartışmaya açık ve tehdit edici tabiatlı, çok talihsiz bir konuşma yaptı... Mussolini'nin yüzünde son derece vahşi bir ifade belirmişti, İsmet'in gırtlığına atılmak ister gibi bakıyordu."

Gazeteci Ali Naci Karacan'ın sözleriyle, "bu bir nutuk değil, Türkiye'nin çektiği ıstıraplardan doğan bir iddianame idi". 1. Dünya Savaşı'ndan sonra, "Türk milletinin maruz olduğu sonsuz hücumları ve ıstırapları burada hatırlatmaktan kendimi alamıyorum" demiş, Türkiye'yi "mahvetmek ve yıkmak fikriyle muntazaman yapılmış tahribatı" anlatmıştı. (Açılış töreni böylece sona erdiğinde anlaşılmişti ki Türkiye'nin bu ıstırapları, Türk hükümeti tarafından imzalanan bir diktatörün emriyle yapılmıştı.)

Geçtiğimiz yüzyıl siyasi sürgünlerin, ülkelerinde baskıya uğrayan düşünürlerin sığınacağıydı Lozan. Evrensel hümanizmin, insan hakları ve bu tür konuların büyük bir dikkatle korunmuş.

İkinci Adam'ın Doğuşu

İsviçre hükümeti, görüşmeler için Leman Gölü kıyısındaki Uşi Şatosu'nu tahsis etmişti. Şato, üç katlı, kırk odalı taş bir ortaçağ yapısı ve otel olarak hizmet veriyor. İç avlusu-ndaki duvarda, burada yapılan görüşmelere katılan ülkelerin yazılı olduğu bir levha asılı. Müzakerele-rinyapıldığıbüyüktoplantı salonuysa o günkü özelliklerini koruyacak şekildedestoreedilmişdurumda.

Busalon aylarsüren sert tartışmalara, ince alaylara, zekice esprilere sahneoldu. Diplomatik nezakete ve dostlukgösterilerine, savaştehditle-rileşik etti. Türkiye'nin İkinciAdam'ı burada doğdu. Fransızca biliyordu amauluslararasıbirkonferansınge-rektirdiğüzeydedeğildi. Diplomasıyeyabancıydı; biraskerdi sadece.

Arkadaşları onu diplomasiinin usulleri konusunda uyarıyorlardı; "şöyle konuş, böyle davran" diye. "Bana bakın, sizin usul dediğiniz

şey benim tatbik ettiğimdir." Gerçekten de görüşmeler başladığında, diplomatik arenanın kurtları ki en yeteneklileri hiç kuşkusuz zamanında Hindistan Genel Valiliği ve Kral Naipliği görevlerini de yürütmüş bulunan İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon'du, karşılarında hiç alışık olmadıkları bir rakip buldu. Neredeyse her teklife, her öneriyetiraz ediyor, kendi önerisi ya da fikri sorulduğunda susuyor, tıltaraflarınrgörüşlerimasaıyaserildikten sonrabilekendigörüşünü açıklamak için zaman istiyor, bazen bir kelime üzerinde fırtına koparıyor, bazen en hiddetli saldırıları duymazdangeliyor amaherkoşulda kendikurallarına göre oynuyordu.

Bazı meseleleri kesinlikle tartışma dışı addediyordu. Türkiye'nin bağımsızlığı ve egemenliği mihenk taşıydı. Her müzakere maddesi-
"Türkiye'nin hükümlerine" halel

getireceğini düşündüğü hiçbir şeyi tartışmaya yanaşmıyordu. Ayrıca elinde bir "müzakere edilemeyecekler" listesinde bulunuyordu: Anadolu'nun doğusunda bir Ermenistan devleti; kapitülasyonlar; ordu ve donanmanın sınırlandırılması; Boğazlar ve Gelibolu Yarımadası'nda yabancı kuvvet bulundurulması. Bu konularda diretilirse görüşmeler kesilecekti. Diğer meselelerde

Lozan görüşmeleri iki buçuk aylık kesintiye sekiyisürdü. İsmet Paşa, bir diplomat olmamasına rağmen görüşmelerde Türkiye adına büyük başarı sağladı. Lozan'dan Türkiye'ye döndüğünde her istasyonda törenlerle karşılandı (üstte).

İsmet Paşa, ömrü savaş meydanlarında geçmiş biraskerdi. Dedğine göreasker çizmesini çıkartıpilk keziskarpin giymişti. Lozan'dasivil siyaset vediplomasi sergiledi. Lozan'dan önce İsmet Paşayla sergiledi (sağda).

görüşmelerin gidişatına göre bazı tavizler verilebilirdi.

Müttefik devletler de kararlıydı. Antlaşma şartlarını belirlemişlerdi. Geriye tüm bu şartları görüşme masasında kabul ettirmek kalmıştı. Türkiye'nin direnemeyeceğini düşünüyorlardı. Nitekim ilk toplantı 21 Kasım'da açıldığında, gerek sayı bakımından gereksetemsilletikleri güç bakımından heyetler arasında keskin dengesizlik göze çarptı. Biryandadünyaya hükmedenler ve onların peykleri; öbür yanda bir başına Türkiye. Tabii konferansın tek hâkimi İngiltere'ydi, Türkiye delegesi Rıza Nur'undeyimiyle "diğerleridekorve figüran nevinden; hepsi İngiltere'nin direktifi mucibince hareket ediyorlar"dı. Doğal olarak

tartışma İngiltere ile Türkiye arasındacereyan ediyordu.

Konferansın başarısızlıkla sonuçlanan ilk devresi yaklaşık iki buçukay sürdü. Tutanaklar, bu süre boyunca Uşi Şatosu'nda yaşanan fırtınalı tartışmaların, diplomatik hamlelerin, hesaplaşmaların, ifşaatın, itirafların canlı tanığıdır. Örneğin İsmet Paşa, Yunan ordularının Anadolu'da yarattığı yıkımı hatırlatıpsavaş tazminatı talebinde bulunduğunda Yunanistan temsilcisi Venizelos, Müttefikleringözlerinin içinebakarak şu itiraftabulunmuştu: "Yunan ordusununkendi teşebbüsü ile değil, Müttefiklerin daveti üzerine ve Yunanistan'ın hususi menfaati için değil, Müttefiklerin menfaati için İzmir'e çıktığı inkar

edilemez bir gerçektir..." Müttefikler bu utanç verici konuşmayı sessizce dinlerken İsmet Paşa, "hayır, siz! Anadolu'ya kim davet etmiş olursa olsun, tazminattan kurtulamazsınız" demişti. Sonraki tartışmalarda bir tazminat talebiyle de Türkiye karşılaşmıştı. Müttefikler, Türkiye'yi işgal ettiklerini, bunun masraflı iş olduğunu, Türkiye'nin "işgal tazminatı" ödemesi gerektiğini öne sürdü. İsmet Paşa'nın cevabı ağırdı: "Adalet ve hakkaniyet, Türkiye'den işgal masraflarının istenilmesi şöyle dursun, bu işgalin ona verdiği hasarların tazmin edilmesiniicap ettirir."

Benzer bir ifşaat da Boğazlar meselesinde ortaya saçılmıştı: Türkiye, Boğazlara komşu ülkelerin bu meseledeki görüşmelere katılması gerektiğini teklif etmiş ve Sovyetler Birliği'nin de çağrılmasını sağlamıştı. Boğazların görüşüldüğü oturma tam taktik savaşına dönüşmüş, Türkiye - İngiltere çekişmesine, bir de Sovyetler Birliği İngiltere mücadelesini eklemişti. Müttefikler, Boğazları silahsızlandırıp uluslararası bir komisyonun yönetimine vermek istiyordu. Sovyet delegesi Çiçerin, bir diplomat gibi değil, propagandist bir devrimci gibi konuştu. Boğazlarda hakimiyet hakkının Türkiye'de olduğunu, Türkiye'nin buraları istediği gibi tahkim edebileceğini söyleyerek Türk tezini destekledi. Hızını alamadı; Çarlık zamanında Müttefiklerin Boğazlar larveİstanbul'u gizli anlaşmalarla Rusya'ya vaat ettiğini ifşaatı. Ancak antiemperyalist Bolşevik hükümetin, Çarlık gibi biristilasiasyeti izlemediğini ve bu anlaşmaları yırtıp attığını belirtti. "Boğazlarda silahsız bir Türkiye, büyük devletler elinde bir oyuncak olur" dedi. Lord Curzon, Çiçerin'in diplomasi kuralları nıaltüst edenbu konuşmasına fena içerledi: "Bir an, Çiçerin Paşa'nın ifşaatı nı duyduğumda, bir ifşaatçı nı duyduğum gibi hissettim" dedi.

MAGNA ARSİVİ

İsmet Paşa'dan Venizelos'a: "Sizi Anadolu'ya kim davet etmiş olursa olsun, tazminattan kurtulamazsınız."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rante.org>

Musul Meselesi

Sert tartışmalara konu olan diğer başlık da sınırlara ilişkin olarak, özellikle Musul meselesinde ortaya çıktı. Trakya sınırı Balkan ülkelerini, Ege adaları İtalya'yı, Musul da İngiltere'yi ilgilendiriyordu. Ege Adaları, 1. Dünya Savaşı'ndan çok önce, 1911'de İtalya tarafından işgal edilmiş ve Osmanlı Devleti, 1912'de Lozan'da imzalanan Uşi Antlaşması ile adaların İtalya'da kalmasını kabul etmişti.

Musul öyle değildi. 1. Dünya Savaşı bittiğinde Musul Türk ordusu elindeydi ama İngiltere'nin baskısına direnemeyen İstanbul hükümetinin talimatıyla İngiliz işgaline terkedilmişti. Bunun Lord Curzon da İsmet Paşa da taviz vermedi. Paşa, Musul'un ahalisinin Kürt ve Türklere oluştuğunu, halkın Türkiye'ye katılmayı istediğini, vilayetin coğrafi ve siyasi bakımından Anadolu'nun ayrılmaz parçası olduğunu ve haksız olarak işgal edildiği için hukuken Türkiye'ye ait bulunduğunu ısrarla vurguladı. Musul'da gerekirse halkı uyurabile baş vurulabilirdi. Lord Curzon, halkına baş vurulması fikriyle alay etti. "Kürt ve Araplarınca hıl olduk-

larını, seçim sandığı nedir bilmediklerini söyleyip "bunlar sandığı, getirenin başına atar" dedi. Savaş tehditleri savurdu; meseleyi Milletler Cemiyeti'ne götüreceğini bildirdi. Curzon blöf yapıyordu ve herkes savaş tehdidi karşısında İsmet Paşa'nın yumuşayacağını sanıyordu. İsmet Paşa'nın son sözü, "Musul'un Türkiye'ye iadesini kabul ediniz" oldu. Musul tartışması başladığı gibi bitmişti.

Tabii henüz tartışmalar azınlıkla sorununun yaşandığı Türkiye'de baştan azınlık haklarını tanımış, bu konuda Avrupa devletlerinin kabul ettiği esasları aynen uygulayacağını bildirmişti. Müttefiklerse bununla yetinmiyordu. Öncelikle Anadolu'da bir Ermeni devleti istiyorlardı. Venizelos, Balkanlar'da pek çok küçük devlet olduğuna göre "Anadolu'dan eden üç devlet olmasın" dedi. Kendi sınırlarında çizdi; doğuda Ermeni, batıda Rum, kalan kısımda da Türk devleti. Lord Curzon daha insafiydi; bir Rum devletinden bahsetmeksizin, "bu koca memleket Ermeniler için bir parçayeryokmu" diyordu. İsmet Paşa için bu konu tartışma dışıydı; "Ermeni yurdu meselesini Türkiye hayalinden bile ge-

çirmez" dedi.

Lord Curzon, ayrıca Türkiye'deki Hristiyan azınlıklar için de genel af, askerlikten muafiyet ve Milletler Cemiyeti'nin sürekli himaye ve kontrolünü istedi. Yunanistan ve Türkiye arasındaki mübadelesi kabul edilmişti ama büyük ıstıraplara neden olan bu meseleden dolayı elem duyuyordu. İsmet Paşa, mübadele meselesinde Curzon ve Venizelos'un tavırlarına şaşırılmıştı; mübadele Türkiye'nin istediği bir şey değildi. Bunun ümitsizliği Yunanistan, dayatansa Müttefiklerdi. Azınlık haklarıysa "dünyanın kabul ettiği" şekilde tanınacaktı,

MAGMA ARŞİVİ

azınlıkların askerlikten muaf tutulmalarını onları toplumdaki dışlayacağı, ayrımcılığa sebep olacağı için kabul edilemezdi. Azınlıklar üzerinde Milletler Cemiyeti'nin himaye ve kontrolü söz konusu olamazdı. Lord Curzon, sinirlerine hakim olamadı ve "Milletler Cemiyeti'nin müdahalesinden niye korkuyorsunuz, biz korkmuyoruz, çünkü ellerimiz temizdir" dedi. Sıra İsmet Paşa'ya: "Yabancı istilası yüzünden yıkılan memleketlerinde çalışan Türk elleri bilhassa temizdir; bu eller hiçbir memlekete ne tecavüz, ne onulstila, nedeta hrip etmiştir."

MAGMA ARŞİVİ

Mondros Mütarekesi ile Osmanlı ülkesi tümüden işgal edilmiş, Sevr Antlaşması parçalara ayırmıştı. Yunan ordusu, İngiltere'nin teşviki, koruması ve gözetimi altında Anadolu'nun içlerine sürülmüştü. İşgal orduları İstanbul'u üsedinmiş, Boğaz ve Marmara'yı, işgalkuvvetlerine ait savaş gemileri doldurmuştu (solda, solda üstte, üstte). Öteyandan korkunç savaşlar nüfus mübadelesine giden yola çıkmış, Yunanistan'daki Türkler Anadolu'ya, Türkiye'deki Yunanlar Anadolu'ya göç ettirilmiştir (sağda üstte).

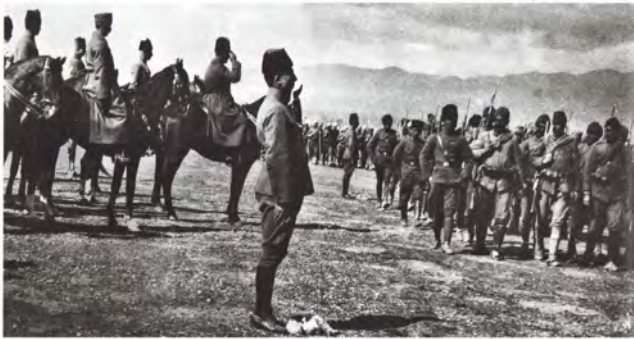
Kapitülasyon Çıkamaz

Kapitülasyonlar ve mali, hukuki işlere ait anlaşmazlıklar bardağı taşıran damla oldu. Konu kapitülasyonlarla yani Osmanlı Devleti ile Batılı devletler arasında bağlanmış anlaşmalarla, Osmanlı borçlarıyla, Türkiye'deki yabancılara tanınan imtiyazlarla ilgiliydi. Müttefikler, bir kısmı işgal sırasında İstanbul hükümetine imzalatılan bu anlaşmaların ve imtiyazların aynen kabulünü istiyordu. En çarpıcıları şuydu: Türkiye'de mahkemelerde Türk yargıçların yanı sıra yabancı yargıçların da görev almasını gerekli görüyorlardı. Aynı şekilde eğitimden sağlığa pek çok alan uluslararası komisyonların denetiminde olmalıydı. Osmanlı borçlarının tasfiyesi için Düyun-ı Umumiye yetkili sayılıyordu. Ayrıca Türkiye Müttefiklere işgal masrafları olarak 15 milyon altın "işgal masrafları" ödemeliydi.

Türkiye, bu müttefikler içinde sadece Osmanlı borçlarını üstlenmeyi ka-

bulettiancaak burada şartla bağladı. Bu borçlar, Osmanlı'dan ayrılan tüm devletlere taksim edilmeli ve Türkiye sadece kendi üzerine düşen kısmını ödemeliydi. Kapitülasyonlar meselesini tartışmayabilerek yoktu. Lord Curzon, "eğer kapitülasyon kelimesi hoş gelmiyorsa buna yeni bir şekil verebiliriz" diyerek tartışmayı denedi ama İsmet Paşa izin vermedi: "Biz istiklalimizi, hürriyetimizi istiyoruz, hiçbir sınırlama, hiçbir şekil, hiçbir imtiyaz kabul edemeyiz."

Artık müzakerelerden sonuç alamayacağı az çok belli olmuştu. Müttefiklerin savaş tehdidi de işe yaramadı. İsmet Paşa, "Ankara'ya döneceğim ve milletime diyeceğim ki Lord Curzon başkanlığındaki konferans harp istiyor" dedi. Sonunda 30 Ocak 1923'te Müttefiklerin belirlediği antlaşma metni Türk tarafına verildi, bir gün sonra da imzaya davet edildi. İsmet Paşa, "burada geçirdiğimiz iki buçuk ay, bütün o tartışma ve görüşmeler bir komedyadan ibaret-

Lozan'da kılıçlar kınına sokuldu ve yeni bir devlet büyük fedakârlıklarla elde ettiği "İstiklalini" tüm dünyaya kabul ettirdi.

miş" dedi. Beklemeye tahammülü kalmadığını bildiren Curzon, yine de 4 Şubat'a kadar Lozan'da kaldı. O arada, aracılar İsmet Paşa'yı iknaetmek için seferber oldu. Son gün, sonandabir gelişme olur diye Lozan Gari'nda trenini bekleten Lord Curzon'a, İsmet Paşa'nın yanından gelen Fransız delegesinin söylediği söz şuydu: "Türkler son teklifleri de reddetti."

Lord Curzon'dan sonra Müttefik ülke temsilcileri de ülkelerine döndü. İsmet Paşa gazetecilerle sohbetinde, bir gazetecinin "ne oldu Paşam" sorusuna, "ne oldu ki, tesaret altına girmeyi kabul etme-

dik" cevabını verdiğini ekledi: "Bana haber vermeden gidiyorlarmış! İnşana bir haber olsun verilmez mi?" Müttefikler, Lozan Konferansı'nın kesilmediğini sadece askıya alındığını açıkladı. Aksi savaş demekti çünkü. İsmet Paşa ve ekibi de 7 Şubat gününü Ankara'ya hareketetti.

Lozan Konferansı sonuçsuz kalmıştı. Ne Türkiye'nin ne de İngiltere'nin yeni bir savaşa tutuşacak hali vardı. O yüzden Türkiye ile Müttefikler arasında karşılıklı notalarla anlaşmaya ilişkin yazışmalar devam etti. Nitekim Türkiye'nin teklifiyle 1923'te toplanması kararlaştırıldı.

Konferans ikinci kez toplandığında, bu kez Lord Curzon yoktu; İngiltere'yi Horace Rumbold temsil edecekti. Diğer bir farklılık da ikinci kez görüşmelere başlanırken Türk tarafının pek çok önerisinin zaten kabul edilmiş olmasıydı. Yine de görüşmeler üç ay sürdü, ancak bu kez, ilk devredeki hararetli ve heyecanlı tartışmalara pek rastlanmadı. En sert tartışmalar beklendiği gibi kapitülasyonlar meselesinde kendini gösterdi ama İngiltere - Türkiye arasında değil, Fransa - Türkiye arasında.

Son toplantı 17 Temmuz'da yapıldı ve 24 Temmuz'da Rumine Sarayı'nda düzenlenen törenle imzalandı. Burası, Türkiye için bir devrin kapanıp yeni bir devrin açıldığı yer oldu. Taraflar için zaferler ve hezimetlerle dolu korkunç savaşlardan sonra kılıçlar kınına sokuldu ve bu salonda, yeni bir devlet büyük fedakârlıklarla "İstiklalini" tüm dünyaya kabul ettirdi.

Sonsuz Barış

Türkiye Lozan'da barış masasına oturduğunda 11 yıl süren savaşlardan henüz çıkmıştı. 1911 Osmanlı - İtalya savaşını, 1912 - 13 Balkan Savaşları; 1. Dünya Savaşı'nı Kurtuluş Savaşı izlemişti. Ülke son dört yılını işgal altında geçirmiş, en genç ve yetenekli kuşaklarını savaşlara kurban vermiş, baştan sona yıkıma uğramıştı.

Türkiye bağımsızlığını önce savaş meydanlarında kazandı. Lozan'da yapılan antlaşmayla barış içinde yaşayacağı özgür geleceğini garanti altına aldı. Nitekim Lozan Konferansı'nın asıl ve öncelikli hükmü, Türkiye'nin bağımsız, özgür ve eşit bir devlet olarak kabul edilmesiydi.

Antlaşmanın ilk maddeleri Türkiye'nin sınırlarıyla ilgiliydi. Buna göre mevcut Bulgaristan sınırı değişmedi. Yunanistan - Türkiye ara-

sındaysa Meriç Nehri sınır olarak belirlendi. Yunanistan, Meriç'in batı yakasındaki Karaağaç bölgesini savaş tazminatı karşılığı Türkiye'ye bıraktı. Ege Denizi'nde Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adaları Türkiye'ye devredildi. Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları Yunanistan'a bırakıldı. Bu adalar silahsızlandırıldı. 1911'den beri İtalya işgalindeki On İki Adalar, yine bu ülkede kaldı. Suriye sınırı, Fransa

ile Türkiye arasında 1921'de imzalanan antlaşmaya göre belirlendi; 1939'da Türkiye'ye katılan Hatay hariç bugünkü sınır elde edildi. Tek çözümsüzlük Irak sınırıyla ilgiliydi. Musul antlaşmazlığı nedeniyle Lozan'da Irak sınırı belirlenmedi ve bu konunun Türkiye ile İngiltere arasında görüşülmesine karar verildi. Anlaşmazlık Lozan sonrasında da devam etti ve Musul sorunu Milletler Cemiyeti'ne havale edildi.

Türkiye, Mustafa Kemal önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştirmiş, Müttetiklerle ilk antlaşma Mudanya'da imzalanmıştı. Lozan, Kurtuluş Savaşı'nın sonuçlarının kabul edildiği ve onaylandığı bir antlaşma oldu. Fotoğrafta Mustafa Kemal, Büyük Taarruz öncesi ordu birliklerinin geçişini izliyor (solda).

Büyük çekışmelere sahne olan Lozan Konferansı, nihayet 24 Temmuz 1923'te Rumine Sarayı'nın salonunda imzalandı. İlk imzayı İsmet Paşa attı; sonra sırasıyla İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve diğer devletler temsilcileri (altta).

GETTY IMAGES

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

İsmet İnönü ile Yunanistan Başbakanı Venizelos, Lozan Antlaşması'nın bir parçası olan mübadele anlaşmasını imzalıyor. Lozan'da mübadeleyi isteyen taraf Yunanistan ve Britanya'ydı. Mübadele ile Batı Trakya hariç Yunanistan'da yaşayan Türklerle, İstanbul hariç Türkiye'de yaşayan Rumlar mübadele edildi.

İsviçre'nin en iyi korunmuş kiliselerinden Nöte Dame Katedrali Lozan'ın eskisi. Gotik tarz mimarisyle diğerlerinden ayrılan katedralin yapımına 1175 yılında başlandı. 175 yılında katedrali kapandı (sağda).

Boğazlar ve Gelibolu Yarımadası'nda Türkiye'nin hâkimiyeti taındı. Ticari gemiler için tam geçiş serbestisi getirildi, Karadeniz'e çıkacak savaş gemileri tonaj bakımından sınırlandırıldı. Geçişleri denetlemek için uluslararası bir komisyon görev yapacaktı. Bısrırlandırılmalar ve komisyon, 1936'da Lozan'ın yanı başındaki Montrö'de imzalanan sözleşmeyle kaldırıldı.

Türkiye, Hristiyan azınlıklarla ilgili olarak uluslararası antlaşmalarla belirlenmiş evrensel hakları kabul etti. Yunanistan'daki Türklerle, Türkiye'deki Rumların mübadelesi zorunlu sayıldı. Aslında Anadolu Rumların büyük çoğunluğu Lozan Konferansı'ndan önce, Yunan yenilişisiyle Türkiye'yi terk etmişti. Lozan'da varılan mübadele anlaşmasıyla Türkiye'yi terkeden Rumların sayısı sadece 190 bindi, karşılığında Yunanistan'dan 355 bin Türk göç ettirilmişti. Demek ki mübadeleye konu olan bir milyondan fazla Rum'un çok büyük kısmı Lozan'dan önce Türkiye'yi terk etmek zorunda kalmıştı. İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türkleri ise mübadele kapsamı dışında tutulmuştu.

Müttefikler Türkiye'den istedikleri savaş tazminatından vazgeçti. Adli ve ticari kapitülasyonlar kaldırıldı. Türkiye kabotaj hakkını elde etti. kıyılarında yapılacak deniz ulaşımı Türk gemilerine geçti. İmtiyazlar, mali kayıtlar ve sınırlandırmalar da kaldırıldı. Gümrük tarifeleri yeni den düzenlendi. Osmanlı borçları, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılan devletler tarafından ödenecekti. Türkiye sadece üzerine düşen kısmı ödemekle yükümlü oldu. O sırada işgal altında olan İstanbul ve Boğazların altı hafta içinde boşaltılması kararlaştırıldı. Müttefiklerin Boğazların güvenliği için savaş gemisi bırakma isteği kabul edilmedi.

Lozan Antlaşması, bu temel meselelerin dışında yeni Türkiye dev-

letile ilgili pek çok düzenlemeyi de içeriyordu. Ancak Sev gibi yenilen-yenilen arasındaki ilişkileri belirleyen dayatılmış antlaşmalardan çok farklıydı. Daha önce yenilendevletlere (Almanya, Avusturya, Macaristan, Bulgaristan ve Osmanlı) zorla kabul ettirilen Versailles, Saint-Germain, Trianon, Neuilly, Sev antlaşmaları, barışı sağlamak bir yana yeni savaşlara kapı açmıştı. Lozan'da ise 1. Dünya Savaşı'nı (1914 - 1918) kazanan Müttefikler ile Kurtuluş Savaşı'nı (1919 - 1922) kazanan Türkiye arasındaki ilişkileri şekillendiren bir düzenlendi. Böyle olduğu içindir ki 1. Dünya Savaşı'ndan sonra ayakta kalan, barışı sağlayan tek antlaşma olarak tarihe kayıtlıdır.

Yeni antlaşma metni, Lord Curzon'un "imzala, imzalamazsanız Türkiye Asya'ndaki yerini kaybolur" dediği ilk metinden çok farklıydı. Türkiye en temel meselelerde istediklerinin çoğunu almıştı. Ama asıl önemlisi esaret bağlarından kurtulmuş ve bağımsız bir devlet olarak çağdaş devletler ailesine katılmıştı... ❶

